

چهار سناریو برای بنزین

مرکز پژوهش‌های مجلس راهکارهای مختلفی برای حذف یارانه بنزین پیشنهاد داده است.

دو سال نخست طرح ادامه داده و همزمان، زیرساخت‌ها را در جهت کاهش مصرف بنزین اصلاح می‌کند. بعد از دو سال و با اجرای بخشی از طرح جامع (از جمله کنترل مصرف از طریق صدور کارت هوشمند، اصلاح پالایشگاه‌های موجود، حذف خودروهای فرسوده، گازسوز کردن خودروهای پرمصرف با عمر قابل قبول، ارتقای تکنولوژی ساخت خودروهای کم مصرف، مبارزه با قاچاق فرآورده‌های نفتی و اصلاح بخش‌هایی از سیستم حمل و نقل عمومی)، می‌توان منطبق بر انتظارات ترمیمی جامعه، افزایش قیمت بنزین را تا حد متوسط قیمت منطقه اعمال کرد.

مرکز پژوهش‌های مجلس معتقد است که با اجرای طرح جامع هم زیرساخت‌ها اصلاح شده و هم به مرور زمان، قیمت‌ها افزایش یافته و واردات بنزین کاهش می‌یابد. البته در اجرای این طرح باید گام‌ها به موازات هم برداشته شده و نظارت دقیقی بر مراحل کار صورت گیرد.

آخرین راه حل نیز سهمیه‌بندی بنزین داخلی عنوان شده است. در قالب این طرح، برای پرهیز از صرف هزینه سنگین برای واردات بنزین و استفاده از منابع آن برای سرعت بخشیدن به طرح جامع، بنزین داخلی برای مصارف شخصی و عمومی سهمیه‌بندی می‌شود. در این راستا، با توجه به تعداد خودروها و موتورسیکلت‌ها و مقدار تولید داخلی، به هر خودرو حداقل روزانه ۴ لیتر (برای خودروهای شخصی) و حداکثر روزانه ۲۰ لیتر (برای خودروهای عمومی مانند تاکسی) بنزین تعلق خواهد گرفت. این راه حل غیر از صرفه‌جویی ارزی هنگفت، منافی مانند کاهش ترافیک، افزایش بهره‌وری در سیستم حمل و نقل و کاهش قیمت خودرو را در پی خواهد داشت.

مصرف بی‌رویه بنزین طی سالیان متمادی و ایجاد شکاف بین تولید و مصرف این محصول، مشکلات فراوانی را برای کشورمان ایجاد کرده است. به گزارش واحد تحقیقات ماهنامه «اقتصاد ایران»، در طی سال‌های ۷۶ تا ۸۴ مصرف بنزین در کشور سالانه به طور متوسط ۸۴ درصد رشد داشته و از ۳۵/۱۰ میلیون لیتر در روز در سال ۷۶ به ۶۷/۰۳ میلیون لیتر در روز در سال ۸۴ رسیده است. این در حالی است که در سال‌های اخیر بخش اعظمی از بنزین مصرفی کشور از محل واردات تأمین شده است. واضح است که مصرف منابع ارزی برای واردات بنزین در بلندمدت، از لحاظ اقتصادی توجیهی ندارد. شاید نخستین راه حلی که در خصوص حل این چالش به نظر می‌رسد، افزایش قیمت بنزین تا سطوح منطقه‌ای و جهانی باشد. ولی افزایش ناگهانی قیمت بنزین با توجه به الگوی مصرف بلندمدت مرسوم و حساسیت نسبت به قیمت این فرآورده و تأثیر آن بر دیگر اقلام مصرفی ضروری، نتایج مختلفی را در بردارد.

در همین راستا، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با انتشار گزارشی به بررسی سناریوهای مختلف افزایش قیمت بنزین و راه‌حل‌های پیش‌رو پرداخته است. بنا بر نتایج این گزارش، نخستین راه حل مطرح شده، اجرای طرح جامع سامان‌دهی حمل و نقل عمومی و برابری نرخ بنزین با نرخ فوب خلیج فارس است که این راه حل، مورد نظر برخی از کارشناسان دولتی است. اما بررسی‌های به عمل آمده نشان می‌دهد که با اجرای این سیاست، شوک ترمیمی شدیدی (احتمالاً تا مرز ۱۳۲ درصد) به جامعه تحمیل خواهد شد. به علاوه، کسری بودجه دولت افزایش خواهد یافت، ضمن این که معلوم نیست در مرز قیمت ۵ هزار ریالی، بنزین اساساً کشتش پذیر خواهد بود یا خیر؟ لذا این راه حل در شرایط فعلی معقول به نظر نمی‌رسد.

دورنخی کردن بنزین به عنوان راهکار دوم نیز نوعی اختلال در بازار ایجاد کرده و به افزایش کرایه‌های حمل و نقل و قاچاق بنزین منتهی خواهد شد. راهکار سوم، اجرای یک طرح جامع است. در این طرح دولت سیاست سوسیپالدهی فعلی را با اجرای سیستم کارت هوشمند در

اقتصاد ایران: پیش‌بینی می‌کنید چند جلسه دیگر باید برگزار شود تا به اتفاق نظرهای اساسی برسید؟

قرار است این کمیته با همکاری دستگاه‌های اجرایی به شفافیت لازم در موضوع هدفمندسازی یارانه‌ها دست یابد. پس از آن و بر اساس نتایج حاصل شده، یا دولت لایحه‌ای را برای هدفمندی یارانه‌های انرژی ارائه خواهد نمود و یا مجلس طرح پیشنهادی خود را مطرح خواهد کرد. از آنجایی که نمایندگان دولت در جلسات ما حضور دارند، می‌توانند دیدگاه‌های مختلف را به دولت منتقل کنند. مرکز پژوهش‌های مجلس نیز مأمور شده تا با نمایندگان وزارتخانه‌های نفت، نیرو، کشور، صنایع و معادن و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کل کشور، جلساتی را به منظور دستیابی به مفاهیم و دیدگاه‌های مشترک برگزار کند.

البته دستیابی به این اهداف، به زمان زیادی نیاز دارد. در حال حاضر این کمیته دوشنبه هر هفته تشکیل جلسه می‌دهد. پس از برگزاری مداوم این جلسات، هماهنگی‌های ایجاد شده نمود بیشتری خواهد یافت.

اقتصاد ایران: آیا در کمیته از تجارب سایر کشورها در خصوص هدفمندسازی یارانه‌ها استفاده می‌شود؟

تجارب سایر کشورها می‌تواند بسیار مفید باشد. برای مثال، در بسیاری از کشورها به قیمت فوب فرآورده‌های نفتی به ویژه بنزین، مالیات‌های قابل توجه از ۲۵۰ تا ۵۰۰ درصد، اضافه می‌شود. یعنی اگر قیمت بنزین بر اساس قیمت‌های فوب خلیج فارس ۶۰۰ تومان باشد، با اضافه شدن مالیات به آن، بنزین با قیمت لیتری ۱۴۰۰ تومان به مصرف‌کننده عرضه می‌شود. در بیشتر کشورهای مالیاتی که از این طریق از مردم اخذ می‌شود، صرف توسعه بهداشت و رفاه و اشتغال جامعه می‌گردد. اما عمق فاجعه در این است که در ایران نه تنها مالیات نمی‌گیریم، بلکه بنزین را بسیار پایین‌تر از قیمت فوب عرضه می‌کنیم.

برای برداشتن گام‌های مثبت در زمینه هدفمند کردن یارانه‌ها، باید به مردم توضیح داده و آنها را آماده‌سازیم. اگر دولت از مردم بپرسد آیا موافقت می‌کنید که بنزین را گران‌تر بخرید، اما رفاه، بهداشت و آسایش بیشتری داشته باشید، مسلماً آنها موافقت خواهند کرد. ولی اکنون نه تنها هیچ آگاهی به مردم داده نمی‌شود، بلکه دولت به وکالت از مردم تصمیم می‌گیرد و مجلس هم آن را تصویب می‌کند. در تمام کشورهای دنیا، بنزین به قیمت واقعی عرضه می‌شود. آخرین کشوری که مانند ایران، قیمت بنزین را پایین‌تر از نرخ واقعی‌اش عرضه می‌کرد، عراق بود که این کشور هم در زمان ریاست جمهوری آقای جعفری، قیمت بنزین را تعدیل و اکنون آن را به قیمت فوب به ملتش عرضه می‌نماید. لذا دلیلی ندارد که ایران از این قاعده مستثنی باشد.

اقتصاد ایران: متشکریم.

سناریوها و چالش‌های واقعی کردن قیمت بنزین

سناریو	مضمون	مهم‌ترین چالش‌ها
اول	اجرای طرح جامع سامان‌دهی حمل و نقل و برابری نرخ بنزین با نرخ فوب خلیج فارس	شوک ترمیمی شدید (احتمالاً تا مرز ۱۳۲ درصد)، افزایش کسری بودجه و ابهام در کاهش مصرف (به دلیل احتمال کشتش ناپذیر بودن بنزین در قیمت ۵۰۰۰ ریالی)
دوم	اجرای طرح جامع و دورنخی کردن بنزین (عرضه بنزین به قیمت دولتی به اندازه تولید داخل و مازاد مصرف به قیمت آزاد)	عدم توانایی در تفکیک بازار مصرف‌کنندگان و مسایل مربوط به قاچاق، سهمیه‌های دولتی و شناخت عادلانه مصرف‌مورد نیاز خودروها در شهرهای مختلف
سوم	اجرای طرح جامع و تثبیت قیمت بنزین در کوتاه‌مدت، افزایش ملایم در میان‌مدت و همسطح‌سازی با قیمت‌های منطقه در بلندمدت	-
چهارم	طرح جامع و سهمیه‌بندی بنزین داخلی برای مصارف شخصی و عمومی	فشار بر عادت مصرف و بروز اختلال در شبکه حمل و نقل

استخراج: واحد تحقیقات «اقتصاد ایران» از گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.